

บทที่ 3

เศรษฐศาสตร์ความเจริญเติบโตของเมือง

หัวเรื่อง:

1. คำนำ
2. การวิเคราะห์เบื้องต้นเกี่ยวกับการเลือกทำเลที่ตั้งของเมือง
3. รูปแบบของการเจริญเติบโตของเมือง
4. แบบจำลองเกี่ยวกับการเจริญเติบโตของเมือง

วัตถุประสงค์ :

เมื่อศึกษาบทที่ 3 จบแล้ว นักศึกษาสามารถ

1. ทราบถึงหลักการเบื้องต้นในการเลือกทำเลที่ตั้งของหน่วยผลิตและที่อยู่อาศัย
2. แนวความคิดในการวิเคราะห์การกำหนดที่ตั้งแบบต่างๆ
3. แบบจำลองของการขยายตัวของเมือง

บทที่ 3

เศรษฐศาสตร์ความเจริญเติบโตของเมือง

1. คำนำ

ถ้าทุกหนทุกแห่งในโลกมีสภาพที่เหมือนกัน (คือทรัพยากรทุกอย่างกระจุกกระจายอยู่ทั่วไป) และการผลิตสินค้าและบริการมีลักษณะผลตอบแทนที่แล้ว (ภายใต้สภาพผลตอบแทนที่ต้นทุนเฉลี่ยยอมยกที่ในทุกๆ ระดับการผลิต) ก็จะไม่มีความจำเป็นในการเลือกทำเลที่ตั้งของการผลิต เพราะทุกหนทุกแห่งมีสภาพเหมือนกัน ประชาชนก็จะอาศัยอยู่อย่างกระจุกกระจายอยู่ทั่วไป แต่ในโลกแห่งความเป็นจริงไม่เป็นเช่นนั้น ทรัพยากรไม่ได้กระจุกกระจายอยู่ตามพื้นที่ทั่วไป เราจะพบเห็นการกระจุกตัวรวมกันของประชากรและหน่วยผลิตต่างๆ อยู่ตามแหล่งของทรัพยากรที่ซึ่งอุปสงค์ของมันไม่ยืดหยุ่นต่อราคา (สิ่งจำเป็นในการดำรงชีพหรือสิ่งจำเป็นต่อการผลิต) ดังนั้น จึงเกิดเป็นความชำนาญในการผลิตเฉพาะอย่างในบางพื้นที่ ซึ่งจะดึงดูดเอาหน่วยผลิตและประชากรเข้ามารวมกันอยู่เป็นชุมชนและกลายเป็นเมือง ผลที่ตามมาก็คือ เกิดสภาพการผลิตที่มีผลตอบแทนเพิ่มขึ้น (increasing return to scale)

เมืองหรือภูมิภาคหนึ่งๆ จะได้รับผลประโยชน์เชิงเปรียบเทียบ จากการที่ผลิตแต่สิ่งใดอันใดแล้วนำมาแลกเปลี่ยนกัน จะเป็นผลให้ทุกๆ ภูมิภาคได้รับผลรวมของสินค้าและบริการในการบริโภคได้มากขึ้น ความเจริญเติบโตของเมืองเกิดขึ้น

ปัจจัยสำคัญที่กำหนดกระบวนการเจริญเติบโตของเมือง คือ (1) การกระจายของทรัพยากร (2) ความสัมพันธ์ของรูปแบบในการผลิต (3) ระดับของอุปสงค์ และ (4) ประสิทธิภาพของระบบราคา เป็นเรื่องสำคัญที่นักศึกษาจะต้องทำความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ร่วมกันของปัจจัยทั้งสี่ดังกล่าวที่ก่อให้เกิดผลต่อการเจริญเติบโตของเมือง ถ้าให้ทรัพยากรกระจายอยู่ตามพื้นที่ หน่วยผลิตจะเลือกทำเลที่เหมาะสมและรูปแบบของการผลิตที่เหมาะสมกับอุปสงค์หรือตามสภาพทางการตลาด โดยผ่านกลไกของระบบราคา ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรดังกล่าวนี้จะชี้ให้เห็นถึงลักษณะการเจริญเติบโตของเขตเมืองที่เราจะได้กล่าวถึงในบทนี้

2. การวิเคราะห์เบื้องต้นเกี่ยวกับการเลือกทำเลที่ตั้ง (ของเมือง)

ในการอธิบายถึงปัจจัยในการเลือกทำเลที่ตั้งของหน่วยผลิตและที่อยู่อาศัยของประชาชนเรามักจะยึดหลักของการกระจายตัวของทรัพยากรตามพื้นที่ต่างๆ เป็นเกณฑ์ โดยกำหนดในระดับเทคนิคในการผลิตระดับหนึ่ง เพื่อที่จะอธิบายถึงศักยภาพหรือความสามารถของเมืองในด้านการผลิต

โดยทั่วไป ประชาชนจะเลือกทำเลที่อยู่อาศัยในบริเวณที่เห็นว่าจะให้ความพอใจสูงสุด ในทำนองเดียวกัน ผู้ผลิตจะเลือกทำเลที่ตั้งในบริเวณที่คาดว่าจะให้กำไรสูงสุดเช่นกัน แต่เราพอจะสันนิษฐานประมาณได้ว่า สิ่งจูงใจในการเลือกที่อยู่อาศัยของคนงานที่มีผลต่อการกำหนดทำเลของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ด้วยเหตุผลสองประการคือ (Edgar M. Hoover, 1948)

- (1) เป็นเพราะว่านักธุรกิจมีส่วนได้เสีย ในความแตกต่างของอัตราค่าจ้างและผลกำไรระหว่างเมือง ยิ่งกว่าความแตกต่างในด้านค่าใช้จ่ายและเงื่อนไขในการอยู่อาศัย
- (2) เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบที่กำหนดความพอใจของหน่วยผลิต (เช่น การเปลี่ยนแปลงทางเทคนิค เป็นต้น) มากกว่าการเปลี่ยนแปลงรูปแบบที่กำหนดความพอใจของผู้บริโภค)

อย่างไรก็ดีในหน่วยผลิตทั่วไป เราสามารถแบ่งกระบวนการผลิตออกได้เป็น

3 ขั้นตอนคือ

- (1) ขั้นตอนการจัดซื้อ (Procurement) การจัดซื้อและจัดหาวัตถุดิบและสิ่งจำเป็นในการผลิตมาสู่ที่ตั้งของหน่วยผลิต
- (2) กระบวนการผลิต (Processing) แปลรูปวัตถุดิบโดยอาศัยแรงงานและเครื่องจักรอุปกรณ์ โดยการจัดการที่เป็นระบบงานได้ออกมาเป็นสินค้าและบริการ

(3) การกระจาย (distribution) การขายและจำแนกแจกจ่ายสินค้าและบริการ ไปสู่ผู้บริโภค

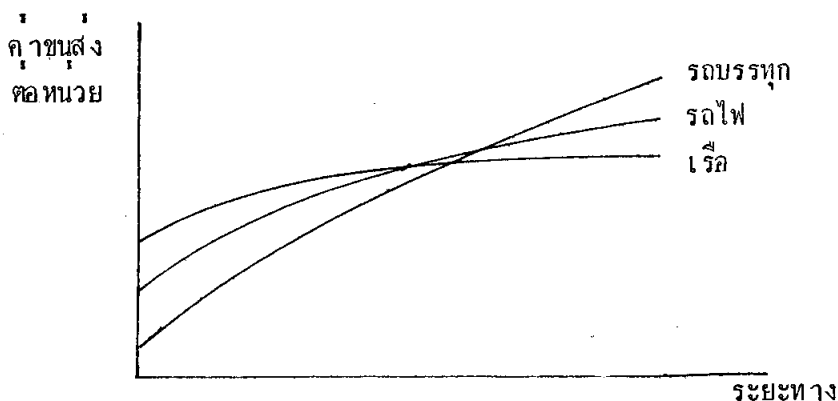
ในการเลือกทำเลที่ตั้ง ในแง่ของการกระจายสินค้านั้น ผู้ผลิตต้องการทราบอุปสงค์ของสินค้าของตนในบริเวณรายรอบทำเลนั้น สำหรับในด้านการจัดซื้อ จัดหาวัตถุดิบและสิ่งจำเป็นในการผลิต ผู้ผลิตจำเป็นต้องทราบถึงต้นทุนค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อ ซึ่งโดยทั่วไปต้นทุนดังกล่าวเพิ่มขึ้นตามระยะทาง จึงค่อนข้างแน่ชัดว่าทั้งการจัดซื้อและการจำแนกแจกจ่ายสินค้ามีตัวกำหนดรวมอยู่ตัวหนึ่ง นั่นก็คือ การขนส่ง หรือค่าขนส่ง ค่าขนส่งจึงมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการตัดสินใจเลือกทำเลของหน่วยผลิต

2.1 ค่าขนส่งกับทำเลที่ตั้งของหน่วยผลิต

ในการพิจารณาถึงผลกระทบของค่าขนส่งต่อการตัดสินใจเลือกทำเลที่ตั้ง เราจะสมมติว่าปัจจัยอื่นๆ คงที่ และเราสมมติต่อไปว่า อัตราค่าขนส่งถูกกำหนดให้ ณ ระดับหนึ่ง และทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคไม่สามารถรับภาระค่าขนส่งได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งจะช่วยให้การวิเคราะห์ของเราง่ายขึ้น และยังพอเห็นพฤติกรรมในการเลือกทำเลที่ตั้งได้พอสมควร

โดยหลักการแล้ว การลดค่าขนส่งเป็นสิ่งจูงใจที่ค่อนข้างรุนแรงที่ทำให้ขั้นตอนในกระบวนการผลิตทั้ง 3 มารวมกันที่จุดใดจุดหนึ่ง ดังนั้น ค่าขนส่งจึงต้องถูกนำมาพิจารณาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่สัมพันธ์กับระยะทาง โดยทั่วไปค่าขนส่งต่อหน่วยของผลผลิตจะเพิ่มขึ้นตามระยะทาง แต่สำหรับการขนส่งในระยะทางไกลอัตราเพิ่มของค่าขนส่งจะยิ่งลดลง (ดูรูป 3.1)

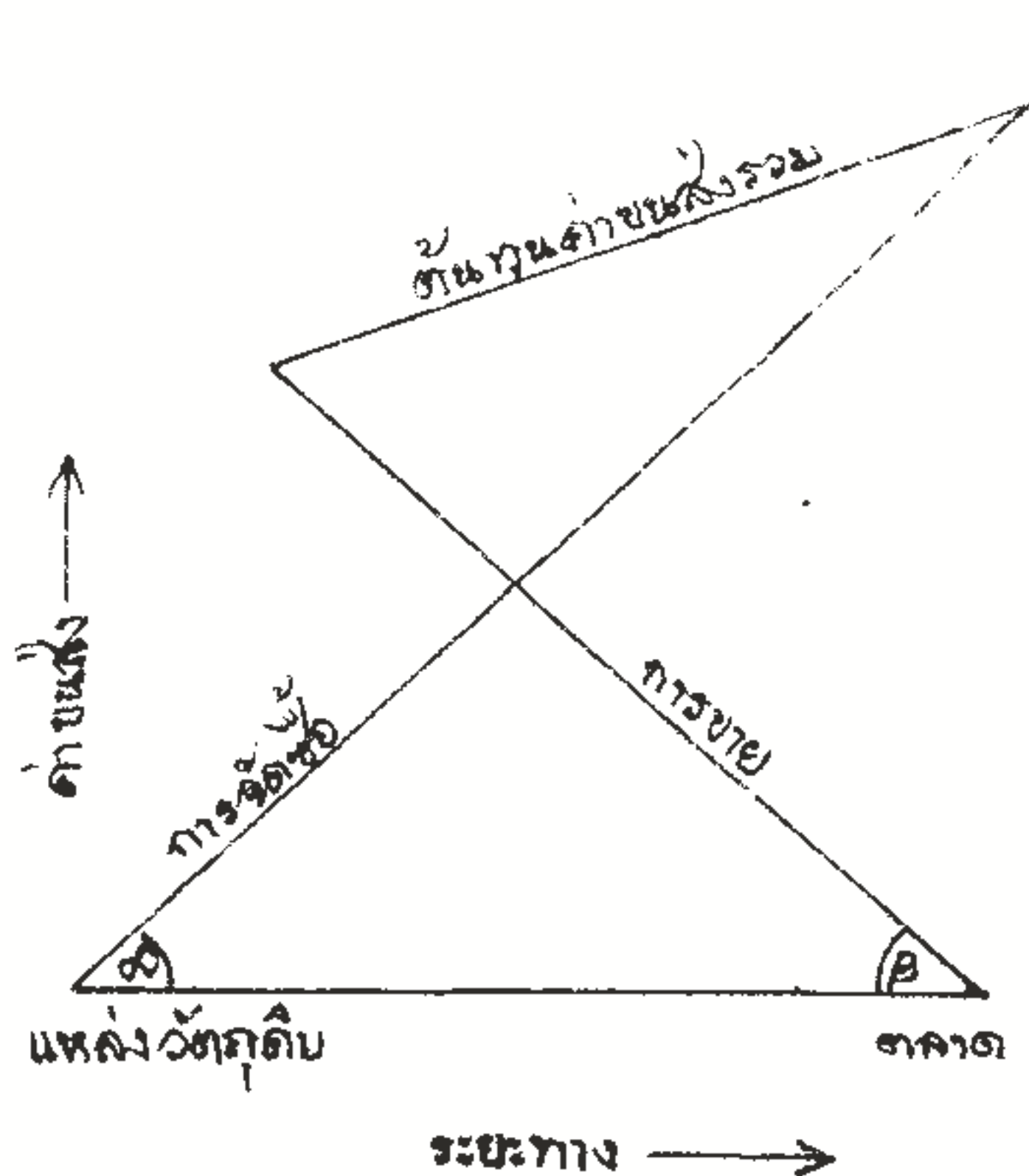
รูปที่ 3.1 ความสัมพันธ์ระหว่างค่าขนส่งกับระยะทาง

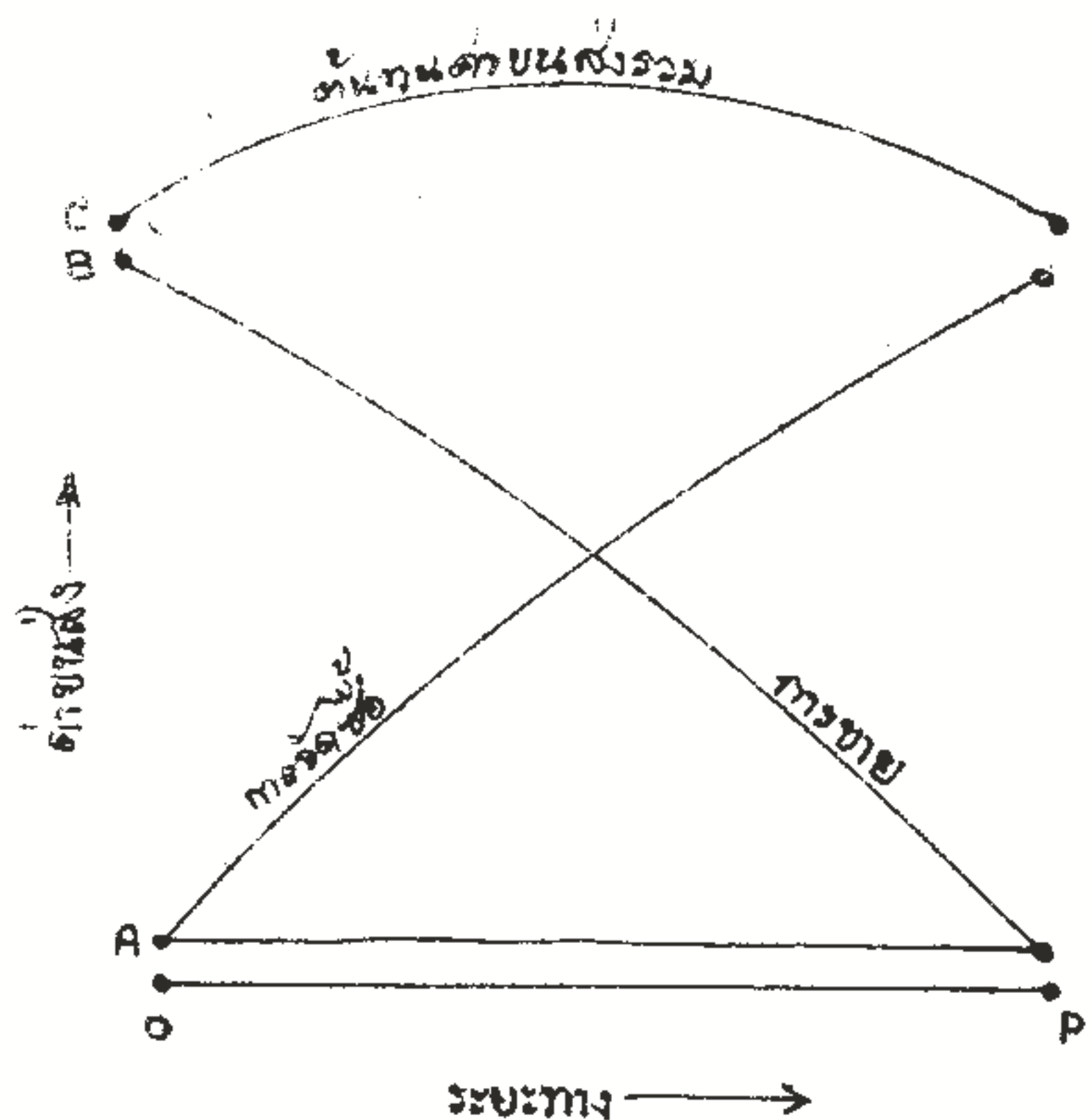
แสดงการเปรียบเทียบค่าขนส่งต่อหน่วย ระหว่างรถบรรทุก รถไฟและเรือ เราพบว่าในระยะทางไกล ค่าขนส่งโดยรถบรรทุกจะถูกที่สุด แต่เรือจะแพงที่สุด ความสามารถในการลดลงของอัตราค่าขนส่งในระยะทางที่เพิ่มขึ้นของการขนส่งแต่ละประเภทนั้น ขึ้นอยู่กับ ต้นทุนคงที่ต่อหน่วยของการขนส่งแต่ละประเภท

นี่ถ้าจะถามว่าค่าขนส่งมีส่วนอย่างไรต่อการกำหนดทำเลที่ตั้งของผู้ผลิต? เราลองสมมติว่าหน่วยผลิตต้องซื้อวัตถุดิบอย่างเดียวกัน แล้วขายสินค้าในตลาดเดียวกันเช่นกันปัญหาคือ จะทำอย่างไรจึงจะลดค่าขนส่งให้ต่ำที่สุดได้ ปัญหานี้อาจตอบได้ง่ายๆ ว่า ขึ้นอยู่กับต้นทุนส่วนเพิ่มของค่าขนส่ง ถ้าความสัมพันธ์ของค่าขนส่งในการจัดซื้อสูงกว่าต้นทุนส่วนเพิ่มของการเสนอขายแล้ว หน่วยผลิตนี้จะเลือกที่ตั้งอยู่ใกล้กับแหล่งของวัตถุดิบ

รูปที่ 3.2 (ก) การเลือกที่ตั้งของหน่วยผลิตที่ใช้วัตถุดิบอย่างเดียวกันและขายในตลาดเดียวกัน
(ข) การเลือกที่ตั้งของหน่วยผลิตที่ใช้วัตถุดิบอย่างเดียวกันและขายในตลาดเดียวกัน โดยค่าขนส่งต่อหน่วยระยะทางเท่ากัน

(ก)

(ข)

ตามรูป 3.2 (ก) ต้นทุนเพิ่มของการจัดซื้อ กำหนดโดยมุม α ขณะที่ต้นทุนเพิ่มของการเสนอขายวัดโดยมุม β ผลรวมของต้นทุนการจัดซื้อและเสนอขายเท่ากับต้นทุนค่าขนส่งรวม แต่ในทำนองกลับกันถ้ามุม β ใหญ่กว่ามุม α การเลือกที่ตั้งของหน่วยผลิตเพื่อให้เสียต้นทุนค่าขนส่งต่ำสุด ก็คือที่ตั้งใกล้ตลาด ดังนั้น ถ้าตลาดของผลผลิตคือเมือง และค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อค่อนข้างถูกโดยเปรียบเทียบแล้วเราบอกได้ว่าหน่วยผลิตจะตั้งอยู่ในเมือง

ที่นี้ถ้าสมมุติว่ามุม α และ β เท่ากัน หน่วยผลิตจะสามารถเลือกที่ตั้งใดทั้งในแหล่งวัตถุดิบ แหล่งตลาดหรือระหว่างแหล่งวัตถุดิบกับตลาด แหล่งใดแหล่งหนึ่งก็ใดที่นี้ถ้าเราให้ต้นทุนค่าขนส่งรวมเอาต้นทุนค่าขนถ่ายที่ขานเมือง (terminal costs) เข้าไว้ด้วย และให้ค่าขนส่งลดลงตามระยะทาง (ตามรูป 3.2 (ข)) ค่าขนถ่ายที่ขานเมืองเท่ากับ $OA (= BC)$ และต้นทุนเพิ่มของการจัดซื้อและการเสนอขายมีลักษณะเป็นเส้นโค้ง ซึ่งแสดงถึงการที่ต้นทุนเพิ่มของการจัดซื้อและการเสนอขายจะลดลงเมื่อระยะทางเพิ่มขึ้น ผู้ผลิตจะเลือกที่ตั้งที่แหล่งวัตถุดิบ O หรือที่ตลาด P เพื่อลดค่าขนถ่ายขานเมืองนั่นเอง

โดยทั่วไปผู้ผลิตจะเลือกที่ตั้งใกล้กับตลาดในกรณีที่ผลผลิตมีลักษณะต่อไปนี้คือ

- (1) ผลผลิตมีลักษณะที่เป็นการเพิ่มน้ำหนัก เช่น โรงงานเบียร์ เป็นต้น
- (2) อัตราค่าขนส่งผลผลิตสูงกว่าอัตราค่าขนส่งวัตถุดิบ
- (3) เน้าเสียง่าย, แตกหักง่าย, ของสด, หรือวัตถุดิบมีพิษเป็นอันตราย เป็นต้น

และทางเลือกที่มักเลือกเป็นที่ตั้งบ่อยครั้งก็คือ บริเวณชุมรวม หรือจุดเชื่อมต่อของระบบการขนส่ง หรือชุมทางการขนส่ง เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพราะว่าในบริเวณดังกล่าวมีความสะดวกในการขนส่ง และช่วยทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในการขนส่งได้อีกด้วย (Brown, Daugla D.M., 1974)

2.2 ต้นทุนในกระบวนการผลิตกับการเลือกที่ตั้ง

สิ่งที่ผู้ผลิตต้องการในการก่อให้เกิดกระบวนการผลิตก็คือ แรงงาน ที่ดิน และ บริการของรัฐบาล ซึ่งเป้าหมายของผู้ผลิตคือพยายามลดต้นทุนจากการใช้ปัจจัยการผลิตดังกล่าวให้ต่ำที่สุด ด้วยเหตุนี้ผู้ผลิตจะพยายามลดค่าใช้จ่ายในการใช้ปัจจัย ซึ่งเป็นไปได้ด้วยจากที่เกิดความแตกต่างของราคาปัจจัยอันเนื่องมาจากการกระจุกตัวของปัจจัยการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แรงงาน และทุน ดังนั้น หน่วยผลิตจึงพยายามมองหาแหล่งที่มีการกระจุกตัวของปัจจัยการผลิตดังกล่าว

สิ่งที่ผู้ประกอบการมองหาอีกคือ ท่าเลที่กระบวนการผลิตของเขาจะดำเนินไปได้ภายใต้สภาวะที่จะหาทรัพยากรได้ง่ายที่สุด ซึ่งเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่จะขยายการผลิตไปสู่ระดับที่เกิดผลกำไรที่น้อยอันเนื่องมาจากขนาด Hoover ได้ให้หลักที่จะช่วยลดต้นทุนการผลิตในโรงงาน ณ ระดับการผลิตที่ผลิตเพิ่มขึ้น ดังนี้ (Edgar. M. Hoover, 1948)

- (1) ปัจจัยการผลิตที่ใช้มีลักษณะเฉพาะ และแบ่งแยกย่อยไม่ได้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แรงงานและทุน
- (2) ยิ่งโรงงานขนาดใหญ่ อัตราการใช้ทรัพยากรร่วมกันวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องจักรจะยิ่งน้อยลง
- (3) เมื่อขนาดการผลิตใหญ่ขึ้น ราคาต่อหน่วยของวัสดุ บริการ และสิ่งจำเป็นในการผลิตจะถูกลง ทั้งนี้เพราะว่าผู้ขายมักจะคิดราคาถูกลงสำหรับการซื้อครั้งละมากๆ

2.3 การตัดสินใจเลือกทำเลที่อยู่อาศัย

เราลองย้อนกลับไปพูดถึงการตัดสินใจเลือกทำเลที่อยู่อาศัยของคนดูบ้าง ได้เคยกล่าวไว้แล้วว่าหน่วยผลิตมีอิทธิพลต่อการกำหนดทำเลที่ตั้งของกิจกรรมทางเศรษฐกิจมากกว่าบุคคล ประชาชนจึงมีแนวโน้มที่จะถูก "ดึง" เข้าสู่ศูนย์กลางหรือในพื้นที่ที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจรุ่งเรือง

การที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจรุ่งเรืองย่อมหมายถึง ผลผลิตต่อหัวเพิ่มขึ้น หรือค่าจ้างสูง หรือลดอัตราการว่างงานลงได้ ประชาชนจะถูก "ดัน" ออกจากพื้นที่ที่มีระดับผลผลิตต่อหัวต่ำหรือค่าจ้างต่ำ หรืออัตราการว่างงานสูง เมื่อเราพิจารณาถึงการเคลื่อนไหวของบุคคลระหว่างเมืองสองเมือง แรง "ดึง" และแรง "ดัน" ดังกล่าวนี้อาจจะถดถอยลงไปตามระยะทางระหว่างเมืองทั้งสองมากขึ้น เหตุผลประการหนึ่งอาจเป็นเพราะว่า ระยะทางยังเพิ่มขึ้นหมายถึงการที่ประชาชนจะได้รับข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับโอกาสในการหางานน้อยลงนั่นเอง

ถ้าจะพิจารณาให้ชัดเจนไปอีกคือ การที่ประชาชนอพยพจากเมือง ก. ไปยังเมือง ข. เพราะเขาหวังว่าเขาจะมีรายได้ในช่วงชีวิตที่เหลืออยู่ในเมือง ข. ได้มากกว่าในเมือง ก. ซึ่งอันนี้เป็นการมองในระยะยาว ซึ่งการมองในระยะสั้นทำให้ปัจจัยอื่นที่มีผลกระทบต่อการอพยพของประชาชน เช่น ค่าใช้จ่ายในการอพยพโยกย้าย คอยความสำคัญลงไป ทั้งนี้เพราะว่าค่าใช้จ่ายดังกล่าวเป็นต้นทุนที่ ประเด็นนี้ถ้าจะมองในแง่ของค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนแล้ว ต้นทุนทางจิตใจ และต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งใหม่ ๆ จะมีความสำคัญกว่าในด้านระยะทาง หรือค่าอพยพโยกย้าย (Greenwood, Michael, 1969)

2.4 สรุป

ทั้งหน่วยผลิตและบุคคลต่างก็มีปฏิกิริยาตอบสนองต่อความแตกต่างของราคาโดยการขยายขยายหาที่ตั้งใหม่ หน่วยผลิตจะเลือกสถานที่ที่คาดว่าจะได้กำไรในช่วงเวลาต่อไปที่สูงที่สุดด้วยวิธีพิจารณาต่าง ๆ เราพบว่าทำเลดังกล่าวมักจะเป็นที่แหล่งวัตถุดิบ หรือตลาดสินค้า จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยทางเศรษฐศาสตร์เป็นตัวที่ใช้อธิบายถึงการเลือกทำเลที่ตั้งได้เป็นอย่างดี ส่วนประชากรนั้นมักมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อความแตกต่างของรายได้ระหว่างพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเขาได้รับข้อมูลข่าวสารที่ดี ซึ่งยืนยันได้ด้วยการศึกษาวิจัยเท่าที่ผ่านมา ส่วนต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายในการอพยพโยกย้ายมีผลต่อการตัดสินใจน้อยกว่าความรู้สึก และต้นทุนทางเศรษฐกิจในการปรับตัวให้เข้ากับสถานที่ใหม่ด้วยซ้ำ

3. ตัวแบบของการเจริญเติบโตของเมือง

ที่กล่าวมาตั้งแต่ต้นเป็นการปูพื้นให้เข้าใจถึงตัวกำหนดในการตัดสินใจเลือกทำเลที่ตั้งในหัวข้อนี้นี้จะได้พิจารณาถึงตัวแบบของการเจริญเติบโตของเมืองที่ว่าไป ตัวแบบที่อธิบายถึงกระบวนการเจริญเติบโตของเมืองมี 4 ตัวแบบด้วยกัน สองตัวแบบแรกที่จะกล่าวถึง (income determination model และ urban base) เป็นตัวแบบในเชิงมหภาคและเห็นความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงภายนอกที่มีต่อเศรษฐกิจเมือง ส่วนสองตัวแบบหลังคือ (central place และ input - output) กอนซางเฉพาะเจาะจงมากกว่า และทำให้มองเห็นภาพรวมของความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันภายในของเศรษฐกิจเมือง

3.1 ตัวแบบของการกำหนดรายได้ (Model of income determination)

ตามปกติการศึกษาถึงตัวกำหนดรายได้ในระยะสั้นในระบบเศรษฐกิจเรามักใช้หลักของตัวทวีคูณ (multiplier) ของ Keynes

$$\text{multiplier} = \frac{1}{1 - \text{MPC}} \quad : \quad \text{MPC} = \text{ค่าความโน้มเอียงในการบริโภคจากรายได้ที่เพิ่มขึ้น (หรือลดลง)}$$

ตัวทวีคูณจึงเป็นค่าที่แสดงถึงผลลัพธ์ของรายได้สุดท้ายของระบบเศรษฐกิจ จากการที่ประชาชนในระบบเศรษฐกิจนั้นมีรายได้เปลี่ยนไปจำนวนหนึ่ง สมมติว่าประชาชนมักจะใช้จ่ายเพิ่มขึ้นสามในสี่ส่วนของรายได้ที่ได้รับเพิ่มขึ้น ($\text{MPC} = \frac{3}{4}$) เช่นนี้ ค่าของตัวทวีคูณจะเท่ากับ $1 / (1 - \frac{3}{4}) = 4$ หมายความว่าถ้าประชาชนมีรายได้เปลี่ยนไป 1 หน่วย จะมีผลให้รายได้สุดท้ายของเศรษฐกิจเปลี่ยนไปเป็น 4 หน่วย นั่นคือเราสามารถคำนวณหารายได้สุดท้ายของเศรษฐกิจโดย , รายได้ที่เปลี่ยนไป $\times$ ตัวทวีคูณ ซึ่งเราสามารถประยุกต์หลักการนี้ เข้ากับพื้นที่เมืองได้เป็นอย่างดี เพียงแต่ว่าเราต้องระลึกอยู่เสมอว่า พื้นที่เมืองมีลักษณะที่เป็น

เศรษฐกิจแบบเปิด* มากกว่าระบบเศรษฐกิจระดับประเทศ

ในกรณีของเมือง อุปสงค์รวมหรือการใช้จ่ายภายในเมือง กำหนดขึ้นโดย การบริโภคของพลเมือง (C) การลงทุนในเมือง (I) และการส่งสินค้าเข้าของเมือง (M) และตัวกำหนดที่เป็นผลกระทบจากภายนอก คือการใช้จ่ายโดยรัฐบาลกลาง (G) และการส่งออก (X) แต่อุปสงค์รวมของเมืองกำหนดโดยรายได้รวมหรือผลิภาพรวมของเมือง (Y) ดังนั้น เราจึงอาจสร้างเป็นตัวทวีคูณของเมืองที่สะท้อนภาพการใช้จ่ายภายในเมืองโดย ให้ตัวทวีคูณของเมือง ("Urban" Multiplier) = $1/1 - (MPC + MPI - MPM)$

$$= 1/1 - MPL$$

โดยที่ MPC = Marginal propensity to consume

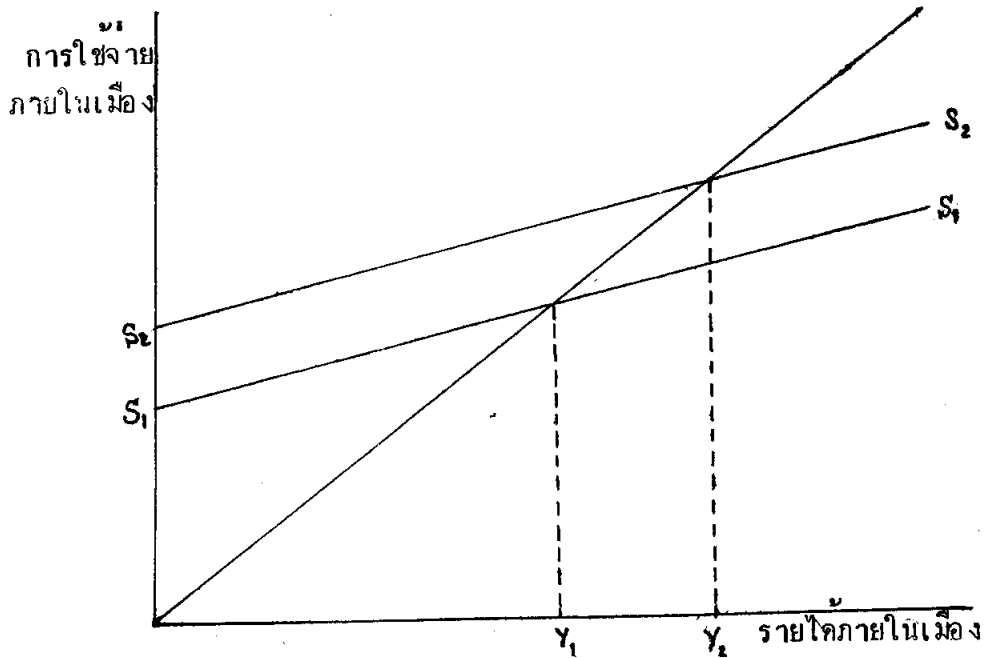
MPI = Marginal propensity to invest

MPM = Marginal propensity to import

MPL = Marginal propensity to spend locally

ดังนั้น ค่าของตัวทวีคูณของเมืองขึ้นอยู่กับอัตราเปลี่ยนแปลงการบริโภค หรือการลงทุน หรือการเปลี่ยนแปลงภายนอก เช่น การใช้จ่ายของรัฐบาล หรือการส่งออก ซึ่งเราสามารถวัดได้ว่าตามีส่วนเกินเกิดขึ้นในเมือง ผลกระทบสุดท้ายจะก่อให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้นในเมืองเป็นเท่าไร โดยใช้ตัวทวีคูณในเมืองนี้ในการคำนวณ

* ระบบเศรษฐกิจเปิดมีตัวแปรที่ได้รับผลกระทบจากภายนอกมากกว่าระบบเศรษฐกิจแบบปิด ยกตัวอย่างเช่น สหรัฐอเมริกาส่งสินค้าออกคิดเป็น ๖% ของ GNP ดังนั้น เราจึงถือว่าเศรษฐกิจอเมริกาเป็นระบบเศรษฐกิจแบบเปิด เป็นต้น

รูปที่ 3.3 แสดงผลของตัวทวีคูณของเมือง

ตามรูปที่ 3.3 แสดงผลของตัวทวีคูณของเมืองที่ทำให้รายได้ของเมืองเพิ่มขึ้นจาก Y_1 เป็น Y_2 จากการที่มีการใช้จ่ายภายในเมืองเพิ่มขึ้นจาก S_1 เป็น S_2 จะเห็นว่าส่วนเพิ่มของรายได้ ($Y_1 Y_2$) มากกว่าส่วนของการใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น ($S_1 S_2$) ซึ่งอันนี้เกิดจากผลของตัวทวีคูณ

ตัวแบบนี้มีประโยชน์ในแง่ชี้ให้เห็นถึงผลกระทบของตัวแปรต่างๆ ที่มีผลต่อรายได้ของเมือง แต่ก็มีจุดที่เราได้ตั้งข้อสมมติฐานที่ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง เป็นการยากในการที่จะหาข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับตัวแปร โดยเฉพาะข้อมูลนำเข้าและส่งออกกระับเมืองหายากและไม่มีการรวบรวมไว้เท่าที่ผ่านมา ตัวแบบนี้จึงไม่ได้รับการทดสอบจากสภาพความเป็นจริง (Brown, Douglas M. 1974 p.46-48)

3.2 ตัวแบบฐานทางเศรษฐกิจของเมือง (Urban Economic Base Models)

สาระสำคัญในตัวแบบนี้ก็คือ เราแบ่งเศรษฐกิจเมืองออกเป็นสองส่วนคือ (1) ภาครฐาน (basic sector) หรือภาคส่งออก ซึ่งเป็นภาคที่นำรายได้เข้ามาสู่เมืองโดย

การส่งสินค้าและบริการออกไปขายภายนอกเมือง (2) ภาคบริการ (service or non-basic sector) ซึ่งเป็นภาคที่ผลิตสินค้าและบริการเพื่อขายภายในเมือง ภาคฐานจึงเป็นกุญแจสำคัญในการนำไปสู่กระบวนการเจริญเติบโตของเมือง เพราะการส่งสินค้าและบริการออกขายต่างเมืองทำให้รายได้เพิ่มขึ้นเป็นเงินตรา อันเป็นรายได้ของเมืองที่เพิ่มขึ้นจริงๆ สมมติว่าอุตสาหกรรมหนึ่งผลิตสินค้าใดร้อยละ 100 ในจำนวนนี้ร้อยละ 80 ใช้บริโภคภายในเมือง ที่เหลือร้อยละ 20 ส่งขายให้กับลูกค้าต่างเมือง ดังนั้น เศรษฐกิจภาคฐานมี 20 ภาคบริการมี 60 เป็นต้น

ดังนั้น กิจกรรมทั้งหมดในเมือง = กิจกรรมภาคฐาน + กิจกรรมภาคบริการ

$$TA = BA + NBA$$

หรือแปลงเป็นรูปรายได้ รายได้ของเมือง = รายได้จากกิจกรรมฐาน + รายได้จากกิจกรรมบริการ หรืออาจแสดงในรูปอัตราส่วน อัตราส่วนฐานต่ออัตราส่วนบริการ (Basic - Nonbasic ratio) เรียกว่า B/N ratio เช่น B/N ratio = 1:4 หมายถึงมีกิจกรรมฐาน = 1 ส่วน จะมีกิจกรรมบริการ 4 ส่วน เช่นนี้เป็นต้น

เทคนิคที่ใช้ในการคำนวณหาอัตราส่วนเท่าที่ผ่านมามีผู้ให้หลายวิธี ชื่อแต่ละวิธีต่างก็มีทั้งข้อดีและข้อเสียทั้งนั้น เทคนิคดังกล่าวมีดังต่อไปนี้คือ (ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, ภูมิศาสตร์เมือง, หน้า 54-65)

3.2.1 Location Quotient หรือ Approximation Technique วิธีการนี้เหมาะที่จะใช้กับเมืองขนาดใหญ่ซึ่งมีประชากรและจำนวนแรงงานมาก เพื่อเป็นการประหยัดเวลาและแรงงานในการแยกกิจกรรมที่เป็นฐานออกจากกิจกรรมที่เป็นบริการ วิธีการนี้เริ่มด้วยการสมมติว่า ความต้องการของชาวเมืองจำกัดอยู่เฉพาะทรัพยากรในเมืองนั้นๆ ก่อนที่จะหันไปหาทรัพยากรนอกเขตออกไป และความสำคัญของอุตสาหกรรมต่อชุมชนนั้น อาจเนื่องมาจากความสำคัญของอุตสาหกรรมของชาติก็ได้ ดังนั้น วิธีการนี้คือประเมินค่าของอุตสาหกรรม

แต่ละอย่างในพื้นที่และเปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมอย่างเดียวกันที่มีในประเทศ อาจแสดงแนวความคิดออกมาเป็นสมการดังนี้

$$LQ = \frac{\frac{\text{แรงงานในอุตสาหกรรมทองคำของเมือง}}{\text{แรงงานอุตสาหกรรมทองคำในเมืองนี้}}}{\frac{\text{แรงงานในอุตสาหกรรมทองคำของประเทศ}}{\text{แรงงานอุตสาหกรรมทองคำในประเทศ}}}$$

ถ้า Location Quotient ออกมาเป็น 1 แสดงว่าอุตสาหกรรมชนิดนั้นเป็นฐานของเมือง จึงสรุปได้ว่ามีแรงงานเฉลี่ยมากกว่าของประเทศ ถ้าออกมาต่ำกว่า 1 ก็แสดงว่าอัตราเฉลี่ยของอุตสาหกรรมนั้นต่ำกว่าอัตราเฉลี่ยของประเทศของอุตสาหกรรมนั้น จึงมีฐานะเป็นบริการให้กับชาวเมืองนั้นมากกว่า ด้วยวิธีการนี้จึงสามารถหาของอุตสาหกรรมอะไรก็ได้จนครบทุกอย่าง และในที่สุดก็เอาค่าทุกอย่างมารวมกันแต่ละด้าน คือ ฐานด้านหนึ่งและบริการอีกด้านหนึ่ง และจะได้สภาพที่แท้จริงของเมืองนั้น

3.2.2 Proximity Technique หรือดัชนีส่วนเกิน วิธีการนี้มีแนวความคิดทำนองเดียวกับวิธีแรกคือ Location Quotient นั่นคือ เปรียบเทียบแรงงานในระดับเมืองกับระดับประเทศ อย่างไรก็ตามวิธีนี้จะละเอียดกว่าวิธีแรกตรงที่ว่าอาชีพแต่ละอย่างใดถูกกำหนดตามน้ำหนักความสำคัญจากข้อเท็จจริงที่ว่า อุตสาหกรรมขนาดใหญ่มีส่วนช่วยในการขยายฐานเศรษฐกิจของเมืองมากกว่าอุตสาหกรรมขนาดเล็ก สูตรในการคิดหาแรงงานส่วนเกินของเมืองเมื่อเปรียบเทียบกับของประเทศมีดังนี้

$$S = e_i - \left(\frac{e_t}{E_t} \cdot E_i \right)$$

$$S = \text{จำนวนแรงงานส่วนเกิน}$$

$$e_i = \text{จำนวนแรงงานในอุตสาหกรรมอย่างหนึ่งของเมือง}$$

$$E_i = \text{จำนวนแรงงานในอุตสาหกรรมอย่างเดียวกันที่มีในประเทศ}$$

et = จำนวนแรงงานทั้งหมดของเมือง

Et = จำนวนแรงงานทั้งหมดของประเทศ

ความเชื่อของวิธีการทั้งสองนี้ยังอยู่ในขั้นเป็นปัญหา เท่าที่มีผู้นำวิธีการดังกล่าวไปใช้ ผลปรากฏว่า ถ้าเมืองยังมีขนาดใหญ่ขึ้นเพียงใด อัตราส่วนของแรงงานทางด้านการบริการยิ่งเพิ่มมากขึ้นเพียงนั้น (Alexander, 1959) และข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง คือ เพราะเหตุผลอะไรก็ไม่ทราบที่ยึดเอาแรงงานของเมืองไปเปรียบเทียบกับของประเทศ เท่าที่หลักฐานข้อมูลที่ได้แสดงไว้นั้นปรากฏว่า การบริโภคสินค้าบางอย่างของชาวเมืองย่อมแตกต่างจากของระดับประเทศในเรื่องเดียวกัน จึงไม่น่านำมาเปรียบเทียบกับกัน นอกจากนี้วิธีการทั้งสองยังไม่สามารถนำจำนวนเงินทุนที่ส่งออกไปจากเมืองมาคิดได้ ทั้งไม่สามารถแก้ปัญหาของผู้ที่เดินทางเข้าไปทำงานในเมืองแต่อาศัยอยู่นอกเมืองได้ และไม่สามารถนำรายไยคแบบซ่อนเร้นต่างๆ เช่น คอกเบี้ย มรดก เงินบำเหน็จบำนาญมาคิดได้ว่าเป็นรายได้ของเมืองประการสุดท้าย คือ ข้อมูลสำรวจสำมะโนประชากรก็ดี หรือสำรวจแรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ก็อาจมีมาตรฐานที่แตกต่างกันไป และส่วนมากยังไม่อยู่ในชั้นละเอียดพอ

3.2.3 การสำรวจเศรษฐกิจของเมือง หรือเรียกว่าการเปลี่ยนปริมาณการขายและแรงงานเป็นวิธีการที่เหมาะสมสำหรับเมืองขนาดเล็ก โดยอาศัยเงินเคียนหรือปริมาณการขายเป็นเกณฑ์วัด สิ่งสำคัญที่สุด คือ ต้องหาปริมาณร้อยละของการขายที่คนนอกเมืองรับบริการไป นั่นคือ แบ่งปริมาณแรงงานในแต่ละอาชีพของแต่ละกิจกรรมในแต่ละสถานประกอบการออกเป็นแรงงานฐาน และแรงงานบริการ หลังจากนั้นจึงเอาแรงงานทั้งหมดรวมกันแต่ละด้านก็จะได้อัตราส่วนของฐานตอบบริการ

วิธีการที่จะได้ข้อมูลก็คือ ต้องออกสำรวจด้วยแบบสอบถามจากแต่ละสำนักงานหรือบริษัทภายในเมืองนั้น ดังนั้น จึงเป็นวิธีที่แพงและสิ้นเปลืองเงินทองมาก

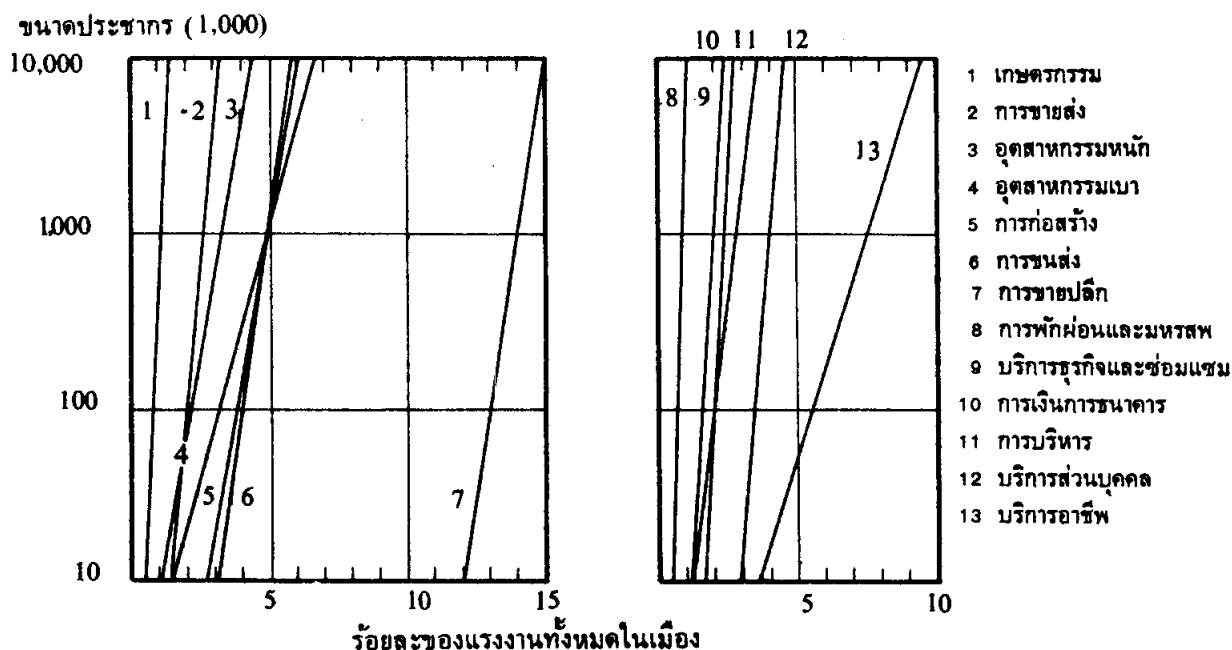
3.2.4 ความต้องการขั้นต่ำ (minimum requirement approach) เอคเวิร์ค อัลลมัน และไมเกล คาซี ได้คิดวิธีการดังกล่าวขึ้นมาใช้กับข้อมูลสำรวจสำมะโนประชากร (Ullman and

Dacey, 1962) ในการหาอัตราส่วนระหว่างฐานและบริการของเมืองนั้น ทั้งสองท่านได้แบ่งประเภทเมืองตามขนาดประชากรออกเป็นกลุ่ม เช่น 10,000 - 50,000 กลุ่มหนึ่ง 50,001 - 100,000 อีกกลุ่มหนึ่ง เป็นต้น แล้วจึงหันไปพิจารณาลักษณะอาชีพแต่ละกลุ่ม โดยยึดเอาร้อยละที่สำคัญของแต่ละกลุ่มเป็นตัวแทนของกิจกรรมนั้นๆ สำหรับทุกเมืองในกลุ่มนั้น

หลังจากนั้นทั้งสองท่านก็คำนวณหาจำนวนแรงงานขั้นต่ำในอาชีพทั้ง 14 ชนิด ของกลุ่มเมือง 6 กลุ่ม แล้วเอาคำนี้ไปกำหนดลงบนกระดาษกราฟ โดยให้แกน x แทนจำนวนประชากรของกลุ่มเมือง ส่วนแกน y แทนร้อยละที่สำคัญของแรงงานทั้ง 14 ประเภท (รูปที่ 3.4) ปรากฏว่ากราฟที่ออกมาจะเป็นเส้นตรง แสดงว่า ร้อยละของแรงงานขั้นต่ำในแต่ละอาชีพมีส่วนสัมพันธ์กันโดยตรงกับขนาดของประชากร นั่นคือ ถ้าจำนวนประชากรของเมืองเพิ่มขึ้น จำนวนแรงงานขั้นต่ำที่จำเป็นก็เพิ่มขึ้นด้วยวิธีการดังกล่าวนี้ มีประโยชน์ตรงที่ชี้ให้เห็นถึงความชำนาญหรือความเชี่ยวชาญทางอาชีพใดอาชีพหนึ่งของเมือง วิธีการนี้นำมาใช้ได้อย่างสะดวก เพราะข้อมูลและจำนวนประชากรของเมืองโดยทั่วไปมีอยู่แล้วสามารถนำมาวิเคราะห์ได้เลย

รูปที่ 3.4

ความสัมพันธ์ระหว่างขนาดของเมือง และความต้องการขั้นต่ำของอุตสาหกรรม 13 ชนิด

3.2.5 ทฤษฎีแรงงาน (labor supply theory) นักเศรษฐศาสตร์เรียกฐานทางเศรษฐกิจของเมืองว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับฐานส่งออก (export base theory) เป็นทฤษฎีที่ช่วยในการฉายภาพระยะไกลทางด้านความเจริญของเมืองแต่ละแห่ง พร้อมกับประเมินผลกระทบจากกิจกรรมบางอย่างต่อระบบเศรษฐกิจของเมือง ส่วนขอบเขตและความเชื่อถือของวิธีการนี้ยังไม่เป็นที่แจ่มแจ้ง (Hartshorn, 1980)

สมมติฐานทางทฤษฎีแรงงานนั้นมีที่มาจากแบบจำลองเกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศในแบบจำลองนี้ การรวมกำลังแรงงานเข้าด้วยกันทำหน้าที่เป็นตัวเร่งให้เกิดความเจริญ แนวความคิดมีอยู่ว่าอุตสาหกรรมการผลิตขยายตัวรวดเร็วที่สุดในบริเวณที่มีอัตราค่าแรงงานถูก และจำนวนแรงงานที่มีอยู่มีจำนวนน้อย หลังจากการเริ่มพัฒนาอุตสาหกรรมแล้ว รายได้เฉลี่ยต่อคนจะเพิ่มอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เพราะบริษัทที่ก่อตั้งขึ้นใหม่ได้หาแรงงานสูงกว่าบริษัทเดิม แรงงานเริ่มไหลตัว มีการย้ายถิ่นเพื่อเข้าไปหางานทำ ดังนั้น นายทุนต่างก็จะแสวงหาแหล่งที่มีอัตราค่าจ้างแรงงานที่ถูกที่สุดในการลงทุน เพื่อหวังกำไรสูงสุดเช่นกัน ผลก็คือ อุตสาหกรรมจะทำให้ท้องถิ่นเจริญในขณะที่นายทุนก็ได้กำไร

การเปิดสาขาใหม่ของบริษัทต่างๆ ในเขตค้อยพัฒนาก็เนื่องมาจากสาเหตุเหล่านี้
อุตสาหกรรมที่อาศัยแรงงานเป็นจำนวนมากมักเป็นแรงงานประเภทขาดความชำนาญ จึงมักจะ
เลือกทำเลที่ตั้งลักษณะดังกล่าวด้วย

ทฤษฎีแรงงานนี้มีได้แยกความสำคัญของเศรษฐกิจในเมืองใหญ่ให้เห็น จึงเป็น
จุดอ่อนที่ถูกโจมตี ปรากฏว่า อุตสาหกรรมที่อาศัยแรงงานถูกๆ มักเป็นอุตสาหกรรมที่มีค่าใช้จ่าย
แรงสูง และอุตสาหกรรมที่เลือกทำเลที่ตั้งในบริเวณที่ยังค้อยพัฒนา มักเป็นอุตสาหกรรมขนาด
เล็กและมีกำไรน้อย ส่วนอุตสาหกรรมที่ช่วยในการพัฒนานั้นมักช่วยให้เกิดการยืดยุ่นทางรายได้
นั่นคือ สินค้าหรือบริการที่มีผู้ต้องการเมื่อรายได้เพิ่มสูงขึ้น ถึงจะก่อให้เกิดความเจริญควบคู่ไป
ด้วย ในบริเวณค้อยพัฒนาที่มีจำนวนแรงงานมากนั้นมักจะดึงดูดงานประเภทไม่ยืดยุ่น ความ
เจริญจึงไม่ขยายตัวตามกาลเวลา และอาจทำให้กระบวนการพัฒนาหยุดชะงักได้

3.2.6 ตัวทวีคูณฐานทางเศรษฐกิจ (economic base multiplier) แนวความคิด
เกี่ยวกับตัวทวีคูณ (multiplier) ยึดหลักที่ว่า รายได้ที่ตัวเมืองได้รับมาจะหมุนวนอยู่ภายใน
เมือง แด่ตอนเริ่มต้นด้วยระดับสมดุล คือ รายรับ-รายจ่ายเท่ากันเสียก่อน

สมมติว่านายทุนอุตสาหกรรมชนิดหนึ่งลงทุน 3 ล้านบาท ก่อสร้างโรงงานในเมือง
ขั้นแรกที่แน่นอนที่สุด คือ จะมีรายจ่ายเพิ่มขึ้นภายในเมือง ในลักษณะของค่าจ้างคนงานที่ทำงาน
ในโรงงานรายได้ของคนงานส่วนหนึ่งจะถูกนำไปซื้อสินค้าและบริการ รายได้ของผู้ขายสินค้า
และบริการจะเพิ่มขึ้น และส่วนหนึ่งก็จะเป็นรายได้ของเมือง นั่นคือ ตัวคูณที่เกิดจากโรงงานเพียง
แห่งเดียว

ในทำนองเดียวกัน สมมติว่าเงินถูกถอนออกไปจากเมือง เพื่อซื้อเทคโนโลยี
จากต่างประเทศ สมมติว่าถอนออกไป 3 ล้านบาท เท่ากับที่ลงทุนตอนแรก ตัวทวีคูณก็จะหมด
จึงไม่สามารถก่อให้เกิดงานได้

ในกระบวนการดังกล่าว รายได้ของเมืองจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้น ตัวทวีคูณ
จึงหมายถึง อัตราส่วนของการเปลี่ยนแปลงในรายได้ต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในรายจ่าย

ที่กำหนดให้เกิดรายได้

การคำนวณหาตัวทวีคูณของเมืองคิดล่ำบากมากในแง่ของตัวเลขข้อมูล บางครั้งอาจต้องปรับตัวเลขจำนวนแรงงานแทน สมมติว่า ถ้าอัตราส่วนฐานค่าบริการคงที่ที่อยู่ในระดับสมดุล ถ้าค่าของฐานเพิ่มขึ้นหนึ่งหน่วย ก็จะเพิ่มแรงงานทั้งหมด เท่ากับผลรวมของหนึ่งบวกกับค่าของฐานบริการ เช่น ถ้าอัตราส่วน = 1 : 3 และค่าเพิ่มเท่ากับ 10 ในแรงงาน แรงงานที่เพิ่มขึ้นทั้งหมดจะเท่ากับ 40 คน ($10 \times (1 + 3) = 40$)

แนวความคิดนี้ใช้ได้ในสมมติฐานที่ว่า แรงงานทางด้านการบริการเป็นค่าคงที่ของแรงงานทั้งหมดในเมือง

3.2.7 ทฤษฎีการพัฒนาเมืองหลัก (growth pole theory) แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเมืองหลัก เมื่อเปรียบเทียบกับทฤษฎีฐานเศรษฐกิจของเมืองหรือทฤษฎีแรงงานแล้ว ทฤษฎีนี้มีค่าสูงกว่าเพราะเหตุว่านำไปใช้ในการวางแผนในสภาพแวดล้อมต่างๆ กัน และมีผลทำให้รัฐบาลของหลายประเทศเปลี่ยนนโยบายเกี่ยวกับการพัฒนามามากแล้ว และทฤษฎีนี้เป็นแบบพลวัต (dynamic)

แปรรู (Perroux) ได้ใช้ทฤษฎีนี้อธิบายถึงบทบาทของเมืองในการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงทศวรรษ 1950 (Lloyd and Dicken, 1973) โดยที่มีความเชื่อว่าความเจริญมิได้แพร่ทั่วไปแต่ปรากฏอยู่เป็นแห่งๆ

ถ้าหากพิจารณาในระดับสถานประกอบการจะเห็นผลกระทบที่เกิดจากเมืองหลักได้ดีในรูปแบบที่เรียกว่า อุตสาหกรรมกระตุ้น คือ อุตสาหกรรมก่อให้เกิดการซื้อและขาย ถ้ายิ่งเจริญเพียงไหนก็จะยิ่งเห็นผลมากขึ้นเพียงนั้น โดยจะมีปฏิสัมพันธ์กับบริษัทที่ใหญ่กว่าอย่างเหนียวแน่นและรับแรง นี้คือความคิดที่กุนนาร์ มีร์ดาล (Gunnar Myrdal) เรียกว่า กฎแห่งวงจร และสาเหตุรวม (circular and cumulative causation)

ในอีกทศวรรษหนึ่งเมืองหลักคือมหานคร ในกรณีนี้ระดับการบริการและโครงสร้างทางด้านการสาธารณูปโภคจะเป็นปัจจัยที่สำคัญดึงดูดให้กิจกรรมต่างๆ มารวมกัน ถ้าการ

ลงทุนจำกัดอยู่เฉพาะในเมืองเดียวจะนำไปสู่การพัฒนาแบบแตกต่างกันเหมือนขากับคำ (polarization) ในขณะที่ความเจริญเกิดขึ้นในเมืองแต่ในชนบทกลับเสื่อมช้า บริเวณนี้มีศัพท์เรียกว่า backwash คือแรงงานย้ายไปหางานทำในเมืองเกือบหมด ทรัพยากรทางการเงินร่อยหรอ ปัญหาจึงเกิดขึ้นกับชนบท เพราะไม่มีทุนที่จะตอบสนองความต้องการของชาวท้องถิ่นได้ในเรื่องต่างๆ เช่น การศึกษา สาธารณสุข เป็นต้น ชำรายไปกว่านั้นแรงงานที่เหลือก็เป็นผู้หญิง คนชรา และ เด็ก เป็นส่วนใหญ่ เมื่อเวลาผ่านไปก็จะเกิดกระบวนการแพร่กระจาย (spread effect) ต่อตามปัญหาการขาดทุนรอนและขาดกำลังคน เมื่อตลาดขยายตัวหรือมีวิทยาการใหม่ๆ เกิดขึ้น ประกอบกับเกิดแรงเสียดทานทางด้านการระยะทาง ความแออัดในเมือง ผลภาวะทางสภาพแวดล้อม ทำให้บริเวณชนบทรอบนอกกลายเป็นที่ดึงดูด ถ้าแรงจากรอบนอก (centripetal force) ช่วยให้ศูนย์กลาง คือ เมืองเจริญในระยะแรก มาถึงระยะนี้แรงหนีจากเมือง (centrifugal force) ทำให้ชนบทเจริญ แต่ผลกระทบจากแรงดังกล่าวเห็นผลช้ามาก อาจกินเวลากว่าครึ่งศตวรรษ

อย่างไรก็ดี ความคิดแบบเมืองหลักมีประโยชน์ที่สามารถตรวจสอบฐานทางเศรษฐกิจของเมืองได้ และมีส่วนช่วยในการวางแผนพัฒนาเมืองด้วย

3.2.8 ประโยชน์ของแนวความคิดเกี่ยวกับฐานเศรษฐกิจของเมือง (ฉัตรชัย พงศ์ประยูร, หน้า 64-65)

แนวความคิดเกี่ยวกับฐานเศรษฐกิจของเมืองได้รับความนิยมในหมู่นักภูมิศาสตร์มาก ส่วนเรื่องที่ว่า แนวความคิดนี้จะมีประโยชน์เพียงใดหรือเชื่อถือได้แค่ไหนนั้นยังเป็นปัญหาที่ไม่มีคำตอบ ซึ่งให้ความพอใจกับทุกฝ่ายได้ นักภูมิศาสตร์บางกลุ่มว่าแนวความคิดนี้มีประโยชน์ บางกลุ่มก็ว่าไร้ความหมาย ดังนั้น จึงขอรวบรวมแนวความคิดที่ขัดแย้งกันไว้ในที่นี้

3.2.8.1 ประโยชน์ หรือ ข้อดีของแนวความคิดเกี่ยวกับฐานเศรษฐกิจของเมือง มีดังนี้